

Μοναστήρια της Πίνδου: Έβρισκαν καταφύγιο κτηνοτρόφοι και κυρατζήδες

/ [Αφιέρωματα](#) / [Γενικά Θέματα](#)

Ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει το οδοιπορικό στο μοναδικό μνημειακό σύμπλεγμα της περιοχής Ασπροποτάμου Πίνδου, με τη βοήθεια της Κρυσταλλίας Μαντζανά, αναπληρώτριας γενικής διευθύντριας του ΥΠΠΟ και προϊσταμένης της Εφορείας Αρχαιοτήτων Τρικάλων.

Όπως η ίδια τονίζει στο Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, μελετώντας τους ναούς και τις μονές, διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα από αυτά είναι αφιερωμένα σε αγίους ή εορτές, που τιμώνται τους θερινούς μήνες, γεγονός απόλυτα σχετικό με τη διαμονή και τις συνθήκες διαβίωσης. Η περίοδος αυτή έχει ως βασικά χρονικά ορόσημα τις γιορτές των Αγίων Γεωργίου και Δημητρίου, ενώ τιμητική θέση κατέχει και η Αγία Παρασκευή. Παράλληλα οι κτηνοτρόφοι και οι κυρατζήδες που περνούσαν για να κατέβουν προς τον κάμπο έβρισκαν σε ορισμένα μοναστήρια καταφύγιο και φιλοξενία.

Πιο αναλυτικά σε υψόμετρο 1.150 μ. και στο βορειότερο χωριό του Ασπροποτάμου, στο Χαλίκι, τονίζει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η κ. Μαντζανά, βρίσκεται η Αγία Παρασκευή, τρίκλιτη βασιλική, μεγάλων διαστάσεων, με εστεγασμένη στοά στη νότια πλευρά που ακολουθεί τη διάρθρωση του καθολικού της Μονής Προφήτη Ηλίου στο γειτονικό Συρράκο και έχει δεχθεί πολλές ανακαινίσεις. Εσωτερικά, δεσπόζει το μεγάλων διαστάσεων ξυλόγλυπτο τέμπλο με την πολύ περίτεχνη και πολύπλοκη διακόσμηση η οποία, όμως, δέχτηκε κακόγουστη και γιατί όχι βάρβαρη επέμβαση, καθώς επιχρίσθηκε στη δεκαετία του 1960.

Στη δυτική πλευρά του ναού, διασώζονται τοιχογραφίες οι οποίες φέρουν την υπογραφή του ζωγράφου Δημητρίου εκ Σαμαρίνης και το έτος 1748. Εκείνο που έχει όμως και ιστορικό ενδιαφέρον, είναι η επιγραφή «Δια συνδρομής Νικολάου Δημακίδου ή Δημάκη», ο οποίος σύμφωνα με την τοπική παράδοση, ήταν τύραννος της περιοχής, επέβαλλε και εισέπραττε φόρους με πολύ σκληρό τρόπο. Στο ναό φυλάσσεται και η εικόνα της Αγ. Παρασκευής με αναγραφόμενο το έτος 1627, που επιβεβαιώνει την επιγραφή της ανακαίνισης του ναού.

Στην περιοχή της Πίνδου δεν θα μπορούσε, αναφέρει στη συνέχεια η ίδια, να μην τιμάται ο «έφορος» της βροχής, των βροντών και κεραυνών, ο Προφήτης Ηλίας του οποίου οι ναοί κτίζονται σε ψηλά σημεία, «στα ψηλώματα» – κατά τη λαϊκή ρήση- και πολλά από αυτά φέρουν και το όνομα του. Το όνομα του φέρει και το μοναστήρι το οποίο βρίσκεται στα αριστερά του δρόμου και που οδηγεί από τα τρία Ποτάμια, στο Χαλίκι και το Μέτσοβο, με καθολικό που ακολουθεί τον αθωνίτικο τύπο, σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο, τύπος που εμφανίζεται στο Άγιο Όρος και στη συνέχεια συναντάται σχεδόν σ' όλα τα μοναστηριακά συγκροτήματα του Ελλαδικού χώρου. Κτήτορές του, σύμφωνα με την τοπική παράδοση, ήταν οι αδελφοί ιερομόναχοι Μαυρογεώργου, ενώ σε επιγραφή αναφέρεται το έτος 1799, το δημοφιλές για την εποχή εκείνη Χαλίκι και ότι για την κατασκευή του «εχορήγησε» ο Γεωργάκης, γιος του Δημάκη.

Τον αθωνίτικο τύπο ακολουθεί και το καθολικό της μονής της Παναγίας Γαλακτοτροφούσας κτισμένη στο σημείο όπου ο Ασπροπόταμος συναντιέται με έναν από τους παραποτάμους του, και σε σημείο – πέρασμα, αφού από κει διέρχεται ο δρόμος ο οποίος συνδέει τα χωριά του Ασπροποτάμου με τους Καλαρρύτες. Οι κτηνοτρόφοι και οι κυρατζήδες που περνούσαν για να κατέβουν προς τον κάμπο έβρισκαν σ' αυτό το μοναστήρι καταφύγιο και φιλοξενία κάτω από τα πλακοσκεπή και ανοιχτά χαγιάτια και στα κελιά τα οποία υφίσταντο στη βόρεια, νότια και δυτική πλευρά της μονής.

Στην Ανθούσα, επισημαίνει στα ίδια στοιχεία η διευθύντρια της 19ης Εφορείας

Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, ο ενοριακός ναός των Αγ. Πάντων ακολουθεί ως προς την αρχιτεκτονική διάρθρωση το ναό της Αγ. Παρασκευής Χαλικίου, ενώ ο ναός του Αγ. Γεωργίου, κτισμένος σε μικρό αλλά απότομο πλάτωμα μιας πυκνόφυτης πλαγιάς της Πίνδου, είναι ναός μονόχωρος, εσωτερικά κατάγραφος με τοιχογραφίες του 1738.

Ο ναός του Αγ. Νικολάου στο Κατάφυτο, επίσης ενοριακός ναός, είναι τρίκλιτη βασιλική με εστεγασμένη στοά, στη νότια πλευρά. Επιγραφή που χαράχθηκε στο λίθινο περιθύρωμα της δυτικής εισόδου αναφέρει το έτος 1786. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού ευτυχώς ξέφυγε από την μανία των κακότεχνων επεμβάσεων και χρωματίζεται αντίστοιχα με τις χρωματικές συνθέσεις των Δεσποτικών εικόνων αλλά και του τέμπλου του καθολικό της μονής Κήπινας που βρίσκεται πάνω ακριβώς από την παρακαμπτήριο του δρόμου Χριστού-Προσήλιο προς τους Καλλαρρύτες.

Ακολουθεί τον τρίτο τύπο, όπως ονομάζεται ο τύπος αυτός, σύμφωνα με την κατανομή την οποία έκανε για τα ηπειρώτικα τέμπλα ο Τσαπαρλής και που συναντάται μετά τον 17^ο αι., πολύ συχνά τόσο στην γειτονική Ήπειρο όσο και στη Δ. Θεσσαλία. Το κύριο χαρακτηριστικό του, είναι το έντονο ανάγλυφο και το πιο πλούσιο θεματολόγιο τη γλυπτής διακόσμησης. Η επιφάνεια των θωρακίων καλύπτεται σχεδόν ολόκληρη με έντονη ανάγλυφη διακόσμηση, ενώ στα υπόλοιπα τμήματα τα θέματα δίνουν την αίσθηση πως σκαλίζονται στο αέρα καθώς αγγίζουν τα όρια της έξεργης τεχνικής. Εκατέρωθεν του τέμπλου, τοποθετούνται δύο εικόνες του Αγ. Νικολάου και της Θεοτόκου με επιγραφή « Δια χειρός Γεωργίου Μιχαήλ εκ Σαμαρίνης 1846», ζωγράφος ο οποίος υπογράφει και τοιχογραφικά σύνολα στην περιοχή της Δ. Θεσσαλίας, μαζί με άλλους συντοπίτες του. Και εδώ είναι έντονα τα στοιχεία τα οποία οικειοποιούνται οι Σαμαριναίοι, όπως, λαμπερά χρώματα με κυρίαρχο το γαλάζιο και το κόκκινο, στρογγυλά πρόσωπα με μεγάλα ανοικτά μάτια.

Ο ζωγράφος, εξηγεί η αναπληρώτρια γενική διευθύντρια του ΥΠΠΟ στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, ο οποίος υπογράφει και τις λίγες τοιχογραφίες που διασώζονται στο ναό, είτε ανήκει στην ομάδα των Σαμαριναίων είτε ακολουθεί πιστά την τέχνη τους. Ξεχωρίζουμε τις ενδιαφέρουσες παραστάσεις, όπως την αλληγορική παράσταση του ασκητή Σισώη την οποία την εντοπίζουμε και στον εικονογραφικό διάκοσμο της μονής Βύλιζας, αλλά και στο νάρθηκα του καθολικού της μονής Βαρλαάμ(1566). Η σκηνή συμβολίζει την φιλοσοφία της ματαιότητας των εγκόσμιων και την αναπόφευκτη μοίρα του θανάτου. Η δεύτερη παράσταση επιγράφεται ως «ο Θάνατος αμαρτωλού και ανεξομολόγητου» μοναδική στην περιοχή αλλά και στην Δ. Θεσσαλία.

Στο Στεφάνι, σε υψόμετρο 1.480 μ. και κοντά σε παραπόταμο του Ασπροποτάμου, ο ενοριακός ναός είναι αφιερωμένος στην Αγία Παρασκευή. Τρίκλιτη, μεγάλων διαστάσεων βασιλική, κτισμένη με πέτρα περιοχής και ψαμμόλιθο στα σημεία όπου οι τεχνίτες θέλουν να τονίσουν ιδιαίτερα όπως οι κόγχες στην ανατολική πλευρά.

Τα τυφλά αψιδώματα τα οποία έλκουν την καταγωγή τους στο Άγιο Όρος, έχουν μεγάλη διάδοση στη Θεσσαλία και κυρίως στη Δ. Θεσσαλία. Τα συναντάμε, αναφέρει η κ. Μαντζανά, στον Άγιο Γεώργιο στον Κλεινοβό αλλά και στη μονή Βυτουμά, στην οποία συναντάμε και τρίλοβο άνοιγμα. Το ίδιο άνοιγμα εντοπίζουμε και στο καθολικό της Κόκκινης Πέτ Ρόσια ή Κιάτρα (κόκκινο λιθάρι) στις βουνοπλαγιές του Περιστεριού (Λάκμος), δεξιά του δρόμου Βοτονόσι-Ανθοχώρι-Μέτσοβο, που ανακαινίσθηκε το 1732. Εντοιχισμένα πινάκια εντοπίστηκαν και στη μονή Χρυσίνου στον Κλεινοβό, που χρονολογείται στον 18^ο αι. Εσωτερικά το μεγάλων διαστάσεων ξυλόγλυπτο τέμπλο επιβάλλεται στο χώρο και ακολουθεί στο σκάλισμα και στα θέματα που το κοσμούν εκείνα του Κατάφυτου, ενώ οι δεσποτικές εικόνες ακολουθούν πιστά τη θεματολογία και τις χρωματικές συνθέσεις του 19ου αιώνα.

Στους ναούς του Στεφανίου αλλά και του Κατάφυτου, αξιοπρόσεκτη είναι η τεχνική και το δούλεμα στα ξυλόγλυπτα πολύχρωμα ταβάνια που μεταφέρουν στοιχεία από το γειτονικό Μέτσοβο. Επισημαίνουμε ότι στην περιοχή της Πίνδου δουλεύουν κυρίως Ηπειρώτες, ειδικευμένοι σε μια μορφή δραστηριότητας. Οι ομαδικές μετακινήσεις πληθυσμών και οι εποχιακά μετακινούμενες ομάδες κτηνοτρόφων συντελούν στην μεταφορά δεμάτων και τεχνικών από τόπο σε τόπο.

Εκτός από τις λεπτές παραστάδες, τα τυφλά αψιδώματα, που διαρθρώνουν όλες τις κόγχες και τρούλους υπάρχει και πλούσια γλυπτή διακόσμηση. Βάσεις και επίκρανα των παραστάδων, βάσεις ημικιονίσκων αλλά και κιονόκρανα που θυμίζουν μεσαιωνικές δυτικές λύσεις. Προσθέτουμε και τα ανάγλυφα λαϊκής

τεχνοτροπίας, καταλήγει η κ. Μαντζανά, όπως η παράσταση της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού και οι μορφές των Αγ. Γεωργίου και Δημητρίου.

Η αφιέρωση του ναού στον Τίμιο Σταυρό γίνεται γιατί λαμβάνεται η γιορτή ως αρχή και τέλος για αυτούς που δεν έχουν ιδιόκτητη κατοικία και μετακομίζουν, για τις μισθώσεις ποιμένων, πιατικών, παραγυιών κ.λ.π., ενώ την ίδια μέρα γίνεται η ευλογία των σπόρων για την σπορά κ.λ.π.

«Τέλος στη μέση του μονοπατιού, που οδηγεί στο ναό, βρίσκονται ερείπια τα οποία ανήκουν πιθανότατα, σε μοναστηριακό συγκρότημα, γνωστό στην περιοχή ως μονή Αγ. Ζώνης το οποίο η προφορική παράδοση θέλει να υφίσταται από το 1630 ενώ ο Π. Μυλωνάς το τοποθετεί πιθανότατα στα 1770 και θεωρεί το ναό του Τιμίου Σταυρού εξάρτημα αυτής της μονής. Και τα δύο σήμερα είναι μετόχια της Ι.Μ. Αγ. Στεφάνου Μετεώρων και οι μονάζουσες στη μονή δείχνουν αμείωτο ενδιαφέρον για την προστασία, την αποκατάσταση και ανάδειξη της» τονίζει η κ. Μαντζανά.

Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ/ Αποστόλης Ζώης